

Димитър Денков

НЕМСКА КЛАСИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

От тезите на Лутер до тезисите на Маркс

София
2023

© Издателство „Изток-Запад“, 2023

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на автора и на издателство „Изток-Запад“.

© Димитър Денков, автор, 2023

© Даниела Червенкова, оформление на корицата, 2023

ISBN 978-619-01-1320-1

Димитър Денков

НЕМСКА КЛАСИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ

*ОТ ТЕЗИТЕ НА ЛУТЕР
ДО ТЕЗИСИТЕ НА МАРКС*

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕДГОВОР	11
ВЪВЕДЕНИЕ И ОБЩИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ	15
1. Периодизация, основни теми и представители.....	19
2. Общи определения и бележки.....	20
3. Контекстуални източници на немската класическа философия	28
4. Констелативни точки.....	32
МАРТИН ЛУТЕР. РЕФОРМАЦИЯ И ФИЛОСОФИЯ	37
1. Мартин Лутер: биография, обща представа за делото му	37
2. Началото на Реформацията: 95-те тези и техните следствия	43
3. 95 тези	45
4. Преводът на Библията; жизнени примери.....	53
5. Филип Меланхтон.....	57
6. Следствия за философията от Реформацията в Германия.....	58
7. Разясняващо допълнение от 1838 г.: Карл Шапер, <i>Имуществената общност</i>	62
8. Теология и теософия.....	68
ЯКОВ БЪОМЕ. ТЕОСОФИЯ И ФИЛОСОФИЯ	73
1. Културно-исторически и философски фон	73
2. Биография	75
3. Изложение по същество.....	78
ЛАЙБНИЦ. МОНАДОЛОГИЯ: ONTOTHEOLOGIA MORE STEREOMETRICO В ИСТОРИКО-БИОГРАФИЧЕН КОНТЕКСТ	85
1. Quid sit idea: между Нютон и Спиноза до монадата	89
3. От спора с Нютон към <i>Монадология</i>	102
4. Конусът на Лайбниц като онтологична схематика.....	110
РАННО И КЪСНО ПРОСВЕЩЕНИЕ	117
1. Образователната реформа и следствията ѝ за философията	118

2. Изходът към Просвещението	119
3. Общо определение за Просвещение в последното просветителско списание	125

Кристиан Волф.

ОСНОВНИ ПОНЯТИЯ В НЕМСКАТА ФИЛОСОФИЯ;

СХЕМА И СЪДЪРЖАНИЕ НА РАЗУМНИТЕ МИСЛИ..... 135

1. Биография	135
2. Общо представяне	136
3. Систематика	137

Имануел Кант. Биография откъм Кьонигсберг

в „Западен Сибир“ и Теория и история

за небето и обитателите на небесни тела 145

1. Най-общи биографични данни	146
2. Предкритичен контекст. Кьонигсберг между 1724–1754: удобно място за познанието на човека и света. Шулц и Кнутцен.....	148
3. Всеобща естествена история и теория на небето	156

КАНТ. КРИТИКА НА ЧИСТИЯ РАЗУМ:

ВЪЗНИКВАНЕ, ОБЩА ПРЕДСТАВА, СТРОЕЖ..... 173

1. Възникване	173
2. Коперниканският поврат.....	176
3. Заглавието <i>Критика на чистия разум</i>	179
4. Сетивност.....	179
5. Разсъдък	181
6. Разум.....	183

ДВЕТЕ ВЕРСИИ НА КРИТИКА НА ЧИСТИЯ РАЗУМ.

ШОПЕНХАУЕР ЗА „ДВЕТЕ КРИТИКИ“; ВЪПРОСЪТ

ЗА ГЕНИЯ. СРАВНЕНИЕ МЕЖДУ КАНТОВИТЕ

ПРЕДГОВОРИ КЪМ КРИТИКА НА ЧИСТИЯ РАЗУМ 187

1. Братски писма	187
2. Първите рецензии за първото издание на <i>Критика на чистия разум</i>	190
3. Разширяване на първоначалния контекст. Въпросът за гения. Двете <i>Критики на чистия разум</i> според Артур Шопенхауер.	193

ЗАЩИТА И КРИТИКА НА КРИТИКАТА. ЛЕКЦИИТЕ НА КАНТ ПО ЛОГИКА, ИЗДАДЕНИ ОТ ЙЕШЕ КАТО ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ НА ТРАНСЦЕНДЕНТАЛНАТА ФИЛОСОФИЯ. МЕТАКРИТИЧЕСКАТА ИНВАЗИЯ НА ХАМАН И ХЕРДЕР. КРАЯТ НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО – ФИХТЕ И ФОРБЕРГ	215
1. Ориентация в мисленето и мисловното убеждение	215
2. Революцията в логиката	219
3. <i>Лекции по логика</i> , издадени от Йеше. Популяризация на Кантовите философско-революционни идеи.....	225
4. Йеше като популяризатор на Кантовите схващания.....	232
5. „Метакритическата инвазия“ на Хаман и Хердер	236
6. Защитата на Кант	241
7. Логиката и правилното мислене	244

КРАЯТ НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО В „СПОРА ЗА АТЕИЗМА“ И НОВОТО НАЧАЛО НА НЕМСКАТА КЛАСИЧЕСКА ФИЛОСОФИЯ.....	247
--	------------

БУРЯ И НАТИСК. ФРИДРИХ ШИЛЕР	
ЗА ЕСТЕТИЧЕСКОТО ВЪЗПИТАНИЕ НА ЧОВЕКА	253
1. <i>Буря и натиск</i>	254
2. Фридрих Шилер	256
3. Философско-исторически и естетически възгледи	258

ФИХТЕ.

БИОГРАФИЯ И ФИЛОСОФСКО РАЗВИТИЕ.

ОПИТ ЗА КРИТИКА НА ВСЯКО ОТКРОВЕНИЕ	263
1. Йохан Готлиб Фихте – биография.....	264
2. Опит за критика на всяко откровение. Към преоценката на трансценденталния идеализъм на Кант	269

ПРЕОЦЕНКА НА ТРАНСЦЕНДЕНТАЛНИЯ ИДЕАЛИЗЪМ.

ОСНОВИ НА ОБЩОТО НАУКОУЧЕНИЕ (1794).....	275
1. Поривът за преодоляване на традиционната философия.....	275
2. <i>Наукоучение</i> ; теоретически и исторически предпоставки; обща понятия и метод.....	279
3. Методологическа схематика	283
4. Насоченост към науката.....	284
5. Начала и причини.....	285

РЕЧИ КЪМ НЕМСКАТА НАЦИЯ; РОМАНТИЗЪМ И НАЦИОНАЛИЗЪМ	287
1. Политическа приложимост на трансценденталния идеализъм;	287
2. Затворената търговска държава	288
3. Основни черти на съвременната епоха.....	291
4. <i>Речи към немската нация</i>	293
5. Романтизъм и национализъм	297
ШЕЛИНГ. СИСТЕМА НА ТРАНСЦЕНДЕНТАЛНИЯ ИДЕАЛИЗЪМ	299
1. Биография	299
2. Ранно философско развитие	302
3. Трансцендентална философия и философия на тъждеството.....	307
ОТ ФИЛОСОФИЯ НА ТЪЖДЕСТВОТО	
КЪМ ФИЛОСОФИЯ НА ОТКРОВЕНИЕТО	311
1. От система към мистически прозрения.....	311
2. Късният Шелинг. Философия на откровението.....	314
ХЕГЕЛ. БИОГРАФИЯ. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ	
В КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ПЛАН	321
1. Биография.....	321
2. Биография и метод. Представи за философията.....	325
3. <i>Феноменология на духа</i>	329
4. <i>Науката логика</i>	332
ФЕНОМЕНОЛОГИЯ НА ДУХА	337
1. История на възникването; феноменология и дух в нов контекст.....	337
2. Структура на <i>Феноменология на духа</i> : основни черти на Хегеловата диалектика	339
3. Методологическите черти на всеобщото	340
4. Единство на противоположностите	342
5. Водещ принцип.....	342
6. Духът – израз на самия себе си в другото; видове противопоставяния.....	343
7. Природата на философската истина.....	346

НАУКАТА ЛОГИКА. ТРИАДИЧНА СХЕМАТИКА И СИСТЕМАТИКА	353
1. Съдържание на формата.....	355
2. Систематична подредба на <i>Науката логика</i> . Изход към и твърдение с <i>Енциклопедия на философските науки и Философия на правото</i>	359
ФИЛОСОФИЯ НА ПРАВОТО. ИСТОРИЧЕСКО ВЪЗДЕЙСТВИЕ;	
ПОРАЖДАНЕ НА „ХЕГЕЛИАНСКИТЕ ШКОЛИ“	363
1. Предпоставки и основни положения	366
2. Съдържание на <i>Философия на правото</i>	369
3. Основните положения на Хегеловата философия в Предговора към <i>Философия на правото</i>	371
ХЕГЕЛИАНСКИ ШКОЛИ	383
1. Хегелианство	386
2. Старохегелианци.....	388
3. Младохегелианци.....	392
ЛУДВИГ ФОЙЕРБАХ.	
БИОГРАФИЯ; РАННА ФИЛОСОФИЯ; ОСНОВНИ	
ПОЛОЖЕНИЯ ОТ МЛАДОХЕГЕЛИАНСКИЯ ПЕРИОД	399
1. Биография.....	399
2. Ранна философия: Твърдение, различие, метод. Откъм идеализъм към материализъм	402
АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЯТ МАТЕРИАЛИЗЪМ.	
ОТНОШЕНИЕТО АЗ И ТИ. ИЗХОДЪТ КЪМ ИСТОРИЧЕСКИ	
МАТЕРИАЛИЗЪМ: МАРКСОВИТЕ ТЕЗИСИ ЗА ФОЙЕРБАХ	405
1. Реформираща критика и антропологично-алиениращото схващане на религията	405
2. Отношението Аз-Ти – човешко-чувствено-нравствено	407
3. Изходът към исторически материализъм	409
4. Карл Маркс. Тезиси за Фойербах	412

ПРЕДГОВОР

Основа на тази работа са лекциите и семинарите по Немска класическа философия, водени между 1986–2022 г. в СУ „Св. Климент Охридски“, както преводите и редакциите на произведения на нейни представители. Първоначално в лекциите се разглеждаха най-вече Кант, Фихте, Шелинг и Хегел според разработения от Иван Софрониев Стефанов и мен едносеместриален учебен план, доразвил заложената от Елена Панова програма по история на класическата буржоазна философия. По-късно курсът се разшири в два семестъра и обхваща началата на немската философия, положени от Лутер и Реформацията, от Лайбниц и школата на Кр. Волф, съсредоточи се в нейните основни представители Кант, Фихте, Шелинг и Хегел и представи изходите от нея при Фойербах, Маркс и Енгелс.

Независимо от промените, в разглеждането на Немската класическа философия винаги се търсеше връзка с непосредствения биографичен, верски, научен, методологически, предметен и политически контекст, водещ до все по-ясното ѝ тривековно оформяне като особен начин на мислене и историческо въздействие. Затова тя тук се представя в развитието си между 95-те тези на Лутер и 11-те тезиса на Маркс за Фойебрах, рамкиращи историческото ѝ въздействие отвъд „чистата философия“. В тези рамки се явяват философите, чиито дела стават широко известни и обсъждани благодарение на връзката им със световно-исторически светогледни, научни и политически промени през този тривековен период не само в Германия. В сравнение с английския емпиризъм и континенталния латино-френски рационализъм, немската класическа философия, квалифицирана най-често като идеалистическа, има много по-силно историческо и пряко практико-политическо въздействие. Това налага тя да се разглежда не само откъм областта на философията, но и откъм множество взаимносвързани теми, разполагащи се от езика през религиите, науките и изкуствата до политическите програми и действия. Тук няма как да не се отбележи, че в голяма степен българският философски език е оформен най-вече чрез преводи от края на ХІХ до средата на ХХ век, сред които преобладават основните произведения на Маркс и Енгелс; тези преводи досега са предимно от руски и независимо от езиковата близост, нерядко водят до разминаване със смисъла и значението на основни понятия. По-късно тъкмо благодарение на този речник, налагащ къде целенасочено, къде неосъзнато оформилата го идеология, се явяват у нас преводи на техните предшественици – и то не само

философи – вече от немски. Изясняването на подобна езиково-културна реверсия предполага напускане на тесните философски понятия и теми не само в лекционни курсове и семинари, но и в предназначения за по-широка публика техен вариант. За това помогнаха преводите и редакциите, които правих през тези години: философски статии и есета на М. Хайдегер в сб. *Същности* (съвместно с Хр. Тодоров), *Истина и метод* на Х.-Г. Гадамер, четириезичното издание на *Монадологията* на Лайбниц (превод на Лидия Кондова), *Лекции по логика на Кант*, *Речи към немската нация* на Фихте, *За същността на човешката свобода и свързаните с това предмети* на Шелинг, *Философия на правото* на Хегел (с Иван Стефанов и второ пълно издание с бележките на Хегел), *Манифест на комунистическата партия* на Маркс и Енгелс и др. Много езикови бележки са дадени в пояснения към отделни автори и макар да изглежда, че напускат конкретно обсъждана тема, са важни за разбирането на философските възгледи. С това намерение се привеждат и доста дълги откъси от произведения на повечето от разглежданите представители на немската философия, за да се види по-широкия исторически и мисловен контекст. Все пак дори при най-възвишените си претенции философията винаги е свързана с непосредствени земни проблеми и тяхното научно, верско, художествено и всекидневно осмисляне.

Това по-пълно представяне на немската класическа философия у нас стана възможно благодарение на Валентина Топузова-Торбова, първата ми учителка по немски език, както и на Елена Панова, чиито лекции по този предмет в курса по Философия на Новото време дадоха начало на по-задълбочен интерес към класическата философия, продължен и в семинарите, които водех към него. То се дължи най-вече на Иван С. Стефанов, който четеше лекционните курсове по Немска класическа философия до 2005 г. и с когото съставихме учебния план, превеждахме и редактирахме за различни антологии части от основни произведения. С благодарност трябва да спомена Димитри Гинев, Христо Тодоров, Деян Деянов, Валентин Канавров, Стилиян Йотов, Васил Видински и Лидия Кондова, обсъжданията с които допринесоха за уясняване на възгледите ми не само за т.нар. немски класически философи, както и Ламбо Кючуков, Любен Сивилов, Иван Колев и Евелина Варджийска, с които създадохме списание за ученици, учебни програми, учебници и антологии, където за пръв път у нас се явяваха понятия, текстове и автори, заобикаляни поради културни и идеологически недоимъци и предразсъдьци. За по-новото представяне на отделни философи и теми помогнаха обсъжданията с Ханс-Мартин Герлах, Гюнтер Шенк и Валтер Йопке в Лайпциг, Йена и Хале, Гайо Петрович и Лино Веляк в Загреб и Нина Дмитриевна в Калининград. Благодаря и на студентите, изтърпели лекции и упражнения по този предмет и допринесли с въпроси, мнения

и предложения за по-разбираемото представяне на класиците не само на немската философия. Що се отнася до по-неразбираемите неща, най-добре те могат да бъдат изяснени при четене на произведенията на обсъжданите автори; представеното тук е само възможно въведение към самостоятелно осмисляне на немската класическа философия и повод за други, по-пълни и точни изложения.

София, септември, 2023 г.